

HỒN CỦA XỨ ĐÁ HUYỀN THOẠI

// Không người già nào ở các bản trả lời được câu hỏi cây kèn có tự bao giờ. Trong đời sống tinh thần của người Mông, cây kèn giữ một vị trí đặc biệt quan trọng. Tiếng kèn được ví như linh hồn của xứ sở đá huyền thoại, uy nghiêm này..." - nâng chén rượu ngô men lá ngang môi, nghệ nhân Mua Van Tủa ở bản Tả Cô Ván, xã Hồ Quảng Phìn (Đồng Văn, Hà Giang) tự hào giới thiệu về loại nhạc cụ truyền thống độc đáo của cộng đồng mình.

Tổ tiên người Mông từ ngàn xưa đã quan niệm rằng, cây kèn là nhịp nối giao tiếp linh thiêng giữa trần gian và cõi thần linh, tuy vậy tiếng kèn không chỉ được vang lên trong các dịp hành lễ, hội bản mà còn

trong cả cuộc sống thường nhật bởi nó thể hiện tâm hồn, bản sắc dân tộc và ẩn chứa cả những thông điệp sâu, thâm kín của con người. Để có được một cây kèn vang âm đúng điệu không phải bất cứ ai muốn cũng làm được. Thường thì trong các bản làng, những gia đình nghệ nhân làm kèn sẽ tự đúc rút kinh nghiệm, kỹ năng để kế tiếp "cha truyền con nối" từ đời trước đến đời sau.

Nghề làm kèn thật công phu, việc trước tiên là phải lựa được thân kèn bằng một loại gỗ họ thông, thớ gỗ thẳng, không mối mọt. Cây gỗ sau khi được chặt xuống, còn tươi nguyên phải ngay lập tức cắt khúc từ 80 - 90 cm, bổ đôi và khoét rỗng theo chiều dài thân cây, rồi áp hai thân cây lại

như cũ, buộc chặt để nhựa tự kết dính. Những đoạn gỗ tươi này được đem về để khô trên gác bếp, rồi mới tạo hình dáng bầu, khoét các lỗ trên thân để lồng các ống trúc. Ống làm kèn là những thân trúc trên 10 năm tuổi, thẳng đẹp, để khô mới tiện lỗ, lắp ráp với thân kèn. Sở dĩ phải sấy khô cả thân và ống trúc để vừa chống mối mọt, vừa tạo độ chính xác cao khi khoét giống đưa vào thân kèn được khít, không lọt gió và khi gặp thời tiết thất thường ít bị co giãn, nứt nẻ. Cuốn quanh thân kèn là dây được tách từ vỏ cây đào rừng vừa để giữ chặt bầu kèn đồng thời vừa mang tính trang trí. "Nhìn cây kèn có 1 bầu cùng 6 ống trúc cộng hưởng ai cũng nghĩ là đơn giản nhưng nó đòi hỏi rất nhiều tâm huyết,

kinh nghiệm, không chỉ khéo đôi tay làm mà còn phải tinh con mắt ước lượng. Làm khèn không dùng thước mà đo bằng tay, tính bằng mắt. Để hoàn thành một cây khèn như ý có khi phải mất cả tuần lễ..." - nghệ nhân Mua Vạn Tủa chia sẻ.

Để hoàn thành một chiếc khèn Mông, người nghệ nhân mất khoảng 10 ngày và bán với giá từ 200.000 - 300.000 đồng. Thu nhập từ việc làm khèn không cao nhưng từ bao đời nay vẫn có lớp lớp nghệ nhân ở cao nguyên đá này say sưa gắn bó với nghề. Hiện tại, cả bản Tả Cỏ Ván có 29 gia đình làm khèn, đã có nhiều tư thương đến tận nơi đặt khèn để mang lên huyện

hoặc chuyển về thành phố cũng như đưa đi bán tại các tỉnh, thành khác. Chia sẻ về quan điểm của địa phương trong việc gìn giữ, bảo tồn và phát huy nghề làm khèn Mông, ông Nguyễn Đình Dích, Chủ tịch UBND huyện Đông Văn, cho biết: "Chế tác khèn Mông là một nghề truyền thống, là cái hồn của dân tộc nên cần được duy trì và phát triển. Qua khảo sát, tại Tả Cỏ Ván, cái nôi của nghề làm khèn ở Đông Văn, UBND huyện chỉ đạo Trung tâm Dạy nghề huyện mở lớp dạy nghề kỹ thuật làm khèn ngay tại bản. Lớp học thu hút 32 học viên là những người dân tộc Mông, sinh ra và lớn lên tại bản Tả Cỏ Ván, ít nhiều có ảnh hưởng từ cha, ông về chế tác khèn Mông.

Đây sẽ là lực lượng bổ sung cho những nghệ nhân làm khèn vốn đang rất hiếm hoi của huyện Đông Văn". Năm 2011, tỉnh Hà Giang đã tổ chức Festival khèn Mông ở huyện Đông Văn và tại đây, chiếc khèn Mông của Hà Giang đã được xác nhận kỉ lục Guinness Việt Nam. Những nghệ nhân ở Tả Cỏ Ván đều tin tưởng rằng, với sự quan tâm của Nhà nước, làm khèn Mông trong tương lai sẽ phát huy được đầy đủ ý nghĩa của một nghề mang tính "vừa vật thể, vừa phi vật thể" trong vốn văn hóa của một dân tộc trên cao nguyên cực Bắc của Tổ quốc

Trên cao nguyên khắc nghiệt, cây khèn là người bạn tâm giao, tiếng khèn tự thân nó đã ấp ủ biết bao nỗi niềm tâm sự của những người dân miền đá xám. Khèn được thổi lên trong đám tang để tỏ lòng xót thương, luyến tiếc người quá cố; trong vui chơi để thi tài, bộc lộ ý chí, nghị lực của con người; trong tình bạn, tình yêu để giải bày sự thiết tha, đắm đuối... và hon hết tiếng khèn đã đem vẻ đẹp dung dị, chân mộc của tâm hồn người Mông gửi vào đá núi, mây ngàn tạo nên một nét đẹp văn hóa có sức sống vượt thời gian. Có thể một ai đó mới lần đầu được đặt chân đến bản người Mông, chưa hiểu ngôn ngữ, chưa quen món ăn nhưng khi được nghe tiếng khèn diu dặt, du dương sẽ tìm ngay được sự đồng điệu, sẽ chia với đất và người nơi đây.

MINH HÒA

